

Με τους χαιρετισμούς
του Υπουργού Παιδείας

Ο μ ι λ ί α

του Υπουργού Παιδείας κ.Χριστόφορου Χριστοφίδη
στο μνημόσυνο του ήρωα Κυριάκου Μάτση

Παλαιχώρι, Κυριακή 18 Νοεμβρίου 1990 Ώρα: 8.30π.μ.

Εθνικό καθήκον οδήγησε σήμερα τα βήματά μας στο Παλαιχώρι, για να τιμήσουμε τον τετιμημένο, μολονότι ο Κυριάκος Μάτσης δεν έχει ανάγκη από τέτοια. Εμείς έχουμε την ανάγκη ν'αντλούμε συνεχώς από τα ηθικά θησαυρίσματά του.

Σήμερα, όπως και κάθε χρόνο, το μνημόσυνο του Μάτση δεν είναι μνημόσυνο. Είναι Δοξολογία στην παντοδυναμία της ανθρώπινης θέλησης. Δοξολογία στη συμφιλίωση της ύλης με το πνεύμα, της θεωρίας και της πράξης, της αγωνιστικότητας και της ανθρωπιάς.

Σήμερα, όπως και κάθε χρόνο, κάνουμε καθώς οι στρατιώτες, την αναφορά μας ενώπιόν σου, αγωνιστή της Λευτεριάς, Κυριάκο Μάτση. Κάνουμε την αναμέτρησή μας με το δικό σου ανάστημα. Κι ενώ πάντα βγαίνουμε χρωμένοι σε σένα, πάντα παίρνουμε την κατανόησή σου, και δεχόμαστε τα μαθήματά σου. Μαθήματα που βγαίνουν από τα γραφτά σου αλλά και από

.../2

το είδος της ζωής που έζησες. Το μνημόσυνό σου γίνεται για μας μάθημα γνήσιου εθνικού φρονητισμού.

Αγαπητοί συμπατριώτες,

Ο Κυριάκος Μάτσης στέκει ως προσωπικότητα ο πιο ώριμος, ο πιο ακεραιωμένος, ο πιο φιλοσοφημένος, ο πιο ανθρώπινος μέσα στο Πάνθεον του Κυπριακού Αγώνα κατά της Αγγλοκρατίας. Είναι το καθαρό πρότυπο του αγωνιστή, όχι απλώς γιατί καταχιάστηκε με τη θυσία του. Αλλά, κυρίως, γιατί καταξιώθηκε με την όλο δράση και στοχασμό ζωή του.

Σας καλώ σήμερα να παρακολουθήσουμε μαζί, με βάση τα γραφτά του, μερικές βασικές πλευρές της προσωπικότητάς του.

Κύριο χαρακτηριστικό του Κυριάκου ήταν η μόνιμη διάθεσή του να υπηρετεί το σύνολο. Αυτό το ηγετικό χαρακτηριστικό συνόδεψε το Μάτση από τα μαθητικά του χρόνια ως το υπέροχο τέλος του. Έφηβος ακόμα στο Γυμνάσιο Αμμοχώστου, μέσα στον αναβρασμό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δονείται ο ίδιος από το πάθος της διασφάλισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Καταρτίζει ένα δεκάλογο δικαιωμάτων βασικών και κατοχυρωμένων για κάθε άνθρωπο. Τον επόμενο χρόνο, το 1944, πρωτοστατεί στην ίδρυση Μαθητικής Κοινότητας στο Γυμνάσιό του. Είναι

εκπληκτικό ότι το ίδιο θέμα θα το συζητούσε η Βουλή μας 41 χρόνια αργότερα. Μισό αιώνα προέτρεχε η σκέψη του Κυριάκου. Μα πιο εκπληκτικό είναι το δημοκρατικό στοιχείο που διέπει τη σκέψη του τότε έφηβου μαθητή. Μιλά για οργάνωση μαθητικών διαλέξεων, για έκδοση περιοδικού, για στενή συνεργασία με το φιλόλογο Δρα Χατζηιωάννου, για ίδρυση δανειστικής βιβλιοθήκης. Με δυο λόγια ο Κυριάκος νομίζει και διεκδικεί για το σύνολο όσα δικαιώματα σήμερα διά νόμου παρέχει το Υπουργείο Παιδείας. Και τα διεκδικεί με μέσα δημοκρατικά κάνοντας τη δουλειά που ανήκε μάλλον σε φωτισμένο Γυμνασιάρχη παρά σε άβγαλτο μαθητή.

Αυτή η πλευρά της προσωπικότητάς του με τα χρόνια δυνάμωσε. Το ίδιο ενδιαφέρον του για να προσφέρει στους άλλους το συναντούμε στα φοιτητικά του χρόνια και στα χρόνια του ένοπλου αγώνα. Είναι ο άνθρωπος που από νωρίς κατόρθωσε με βουβό, προσωπικό του, αγώνα να σπάσει το φράγμα του "εγώ" και να λειτουργεί συνεχώς στον αστερισμό του "εμείς". Αυτό ξεκάθαρα φαίνεται στις μυστικές επιστολές του προς συναγωνιστές και προς τους γονείς του.

Ειδικότερα, νοιάζεται για το δικαίωμα του συνόλου να διαφεντεύει τη γη του. Η περικοπή αυτή της επιστολής του σε φίλο του, θυμίζει ιδέες του εθνεγέρτη Ρήγα Φεραίου. Αλλά και ανεβάζει τον Κυριάκο Μάτση στη συνείδησή μας.

Τον καταξιώνει σε αγωνιστή με πανανθρώπινα οράματα. Γράφει ο αγωνιστής μας:

"Να γιατί δε νοιάζομαι, αν τη γη τη ζουν Τούρκοι για Έλληνες, Εβραίοι για... Εκείνο που έχει αξία είναι να τη ζουν αυτοί που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους και να περπατούν ελεύθεροι πάνω της, διαφεντευτές της, κυρίαρχοί της. Ν'αναπνέουν περήφανοι τον αέρα της, που 'ναι αέρας δροσιάς, ομορφιάς, λαβεντοσύνης. 'Όχι πνίχτης...".

Μια άλλη παραπλήσια πτυχή της προσωπικότητάς του είναι η ιδιότυπη σχέση του με τη γη. Έχει ξεπεράσει την αντινομία ύλης και πνεύματος. Γράφει στο ίδιο γράμμα:

"'Όμως για τη Γη θα σου μιλήσω τώρα, αγαπητέ. Τη γη που κρύβει μέσα της το πιο μεγάλο μυστικό και μαζί το πιο ωραίο, τη γοητεία που δίνει η δύναμη της ύλης. Τίποτε δε μ' έδωσε πιο πολύ από τούτο το δεσμό".

Τη λατρεία της γης που τον εμπνέει τόσο, τη βλέπουμε να εξαιρείται ως το απώτατο απόγειό της με το συμβολικό τρόπο της θυσίας του. Διαβάζουμε σχετικά μια του υπογράμμιση: "Έκλεξε όσον ημπορείς τον τρόπον του θανάτου σου. Ένας ωραίος θάνατος είναι συνήθως η ευγενεστόρα πράξις της ζωής".

Κι ακριβώς ό θάνατος που επέλεξε ο Κυριάκος Μάτσης ήταν αυτός που του επέτρεπε να αφήσει την τελευταία του πνοή μέσα στα σπλάχνα της γης.

Διαστάσεις αρχαίας τραγωδίας προσλαμβάνουν υπ' αυτήν την έποψη οι τελευταίες του στιχμές εκεί κάτω στη στενόχωρη καταπακτή του Δικώμου. Το έγγραφο της θανατικής ανάκρισης αναφέρει τη μαρτυρία του Τούρκου αστυνομικού, που συνεχώς απήυθηνε στον ήρωα το κάλεσμα να βγει από τη γη παραδομένος. Ο Τούρκος κατέθεσε: "Και τότε η φωνή είπε... Και τότε η φωνή απάντησε... Και τότε η φωνή ακούστηκε..." Ήταν κυριολεκτικά εκείνο το άκουσμα, βγαλμένο από την Κύπρο την ίδια, από τα έγκατα του είναι της, που ταυτόχρονα ήταν τα βάθη της καρδιάς του Μάτση και του Ελληνισμού ολόκληρου. "Προσέχετε, θα βγω πυροβολώντας. Μολών λαβέ!".

Κι αυτή, εξάλλου, η τελευταία λεπτομέρεια αποκαλύπτει μια άλλη πτυχή της προσωπικότητας του ήρωά μας. Ο Μάτσης δεν πήρε τα όπλα, γιατί ήθελε να σκοτώσει ή να πειθαρχήσει σε διαταχές. Ήταν ο ίδιος από νωρίς αυτοπειθαρχημένος και δοσμένος στην ιδέα του Αγώνα. Τα όπλα ήταν γι' αυτόν ένα αναγκαίο κακό. Πιστεύω πως αυτός ο αγωνιστής μας, που δεν τον φόβιζε τίποτε, ούτε ο δικός του ο θάνατος ακόμα, δοκίμαζε φόβο όταν βρισκόταν στην ανάγκη να αφαιρέσει ο ίδιος τη ζωή κάποιου άλλου, έστω κι αν αυτός ήταν

εχθρός. Πρόκειται για μια άλλη προχωρημένη θεώρηση της ηθικής, όπου κατόρθωσε η μεγάλη καρδιά κι ο βαθύς στοχασμός του Κυριάκου να φτάσει. Αυτά τα στηρίζω και σε όσα συκρατούμενοί του στο Κάστρο της Κερύκειας αφηγούνται.

Αυτή τη δύναμη της σκέψης του που υπερβαίνει αντιθέσεις και φτάνει ως την αντίπεραν όχθη του στοχασμού, τη συναντούμε και στην περίπτωση της ιδεολογίας. Η σκέψη του Μάτση είναι τόσο ώριμη, ώστε να ξεπερνά και το περιεχόμενο της ιδεολογίας. Η ύπαρξη ιδεολογίας στη ζωή του ανθρώπου είναι αρκετή, για να θεωρήσει ο Μάτσης έναν άνθρωπο συναθλητή. Και τον θεωρεί συναθλητή, έστω κι αν η δική του ιδεολογία ως προς το περιεχόμενο είναι ακόμα και αντίθετη. Και τούτο με έργα το απόδειχνε. Μάλιστα, και με κίνδυνο της ζωής του, όπως στην περίπτωση της δίκης του ^{ενσώτη} Δε. Πόσο εύρος έπιασε η καρδιά του Μάτση, για να χωρεί μέσα ισότιμα και τους ιδεολογικούς εχθρούς του! Πόσο βάθος πετύχαινε η σκέψη του, κι έφτανε ως τη βαθύτατατη ρίζα της ανθρώπινης φύσης!

Αλλά τους χωρίς ιδεολογία αντίπαλους του, μικρούς κι αξιοπεριφρόνητους τους έβλεπε! Έστω κι αν αυτοί ήταν μεγαλόσχημοι, έστω κι αν αυτοί ήταν στρατάρχες, για το Μάτση ήταν τιποτένιοι: "Ου περί χρημάτων τον αγώνα ποιούμεθα, αλλά περί αρετής!" Τέτοιες στιχμές έφαρσης ενός αγωνιστή, τέτοιες στιχμές, όπου αυτός κατανικά τόσο τέλεια τη φωνή της σάρκας

και το σφύριγμα του χρήματος, δείχνουν πόσο αγγελικός πλάθεται ένας άνθρωπος έπειτα από πολύχρονο αγώνα τελείωσης.

Άλλη αρετή που στολίζει την προσωπικότητα του Μάτση είναι η εργατικότητα. Δουλειά σ'όλες τις μορφές και σ'όλες τις ώρες. Διάβαζε κι έγραφε συνεχώς, ακόμα και πάνω στα βουνά, όταν ήξερε πως η ζωή του ανά πάσαν στιγμή θα τελειωνε. Από τα χέρια του γράφτηκαν διηγήματα, ποίηση, κριτική, ακόμα και δοκίμια για την Παιδεία, ακόμα και θεατρικά έργα. Δε στάθηκε στη μονομέρεια. Φύση πληθωρική κι ενθουσιώδης ο ίδιος, ξεπέρασε κατά πολύ τα στενά όρια του γεωπόνου, κι άπλωσε στους πλατιούς κάμπους και τις ψηλές βουνοκορφές της Τέχνης και της Φιλοσοφίας. Όπως ακριβώς έκανε και με τον αγώνα. Δεν είδε στενά και τοπικά αντιβρετανικό τον αγώνα μας. Τον είδε με μια ματιά παγκοσμιότητας εντάσσοντάς τον μες στο παγκόσμιο σύστημα της πάλης των Λαών ενάντια στους δυνάστες, του Δίκαιου ενάντια στο άδικο, της Ανθρωπιάς ενάντια στην κακία, της Ανιδιοτέλειας ενάντια στην ιδιοτέλεια, της Ιδεολογίας ενάντια στη συμφεροντολογία.

Γι' αυτό και η σπάνια τούτη μορφή του Κυπριακού Πανθέου μπορούσε με διορατικότητα να διατρυπά με τη σκέψη τα παχυλά σκοτάδια του μέλλοντος και να βλέπει καθαρά. Και είδε πράγματι καθαρότατα και έγκαιρα ο Μάτσης την ανάγκη για αλλαγή του συνθήματος της ένωσης μ' εκείνο της αυτοδιάθεσης. Διείδε

ο Μάτσης πως οι Άγγλοι θα έφευγαν, όμως ευχόταν να βγει ψεύτης στην προσητεία του ότι ψεύχοντας θα μας ενέπλεκαν σε όλεθρο και συμφορά...

Σήμερα, 32 ολόκληρα χρόνια από τη μέρα του ολοκαυτώματος, στέκουν ακόμα χρήσιμες όλες οι παραγγελιές του Μάτση. Στέκουν, γιατί ήταν βγαλμένες μέσα από στοχασμό κι αυτοκριτική, μέσα απ' το βαθύ πηγάδι της σκέψης και του προβληματισμού ενός Μάτση. Τις χρειαζόμαστε πολύ σήμερα εμείς, που κινδυνεύουμε να γίνουμε επίγονοι μιας γενιάς σταυραετών. Τις χρειαζόμαστε σήμερα που μας ζώνουν κάθε λογής κίνδυνοι παντόγυρα, διεθνείς, εθνικοί και τοπικοί. Ας ακούσουμε τα ίδια τα λόγια του Κυριάκου Μάτση:

"Θα πρέπει λοιπόν να κάνουμε σίδηρο εμείς τη δικιά μας καρδιά. Δεν επιτρέπεται καμιά χαλάρωση, κανένα ξετέντωμα, καμιά κάμψη. Ολόρθοι και αυστηροί, χωρίς χαμόγελο, ίσως-ίσως και σκληροί ακόμη. Χωρίς ούτε στην ίδια την καρδιά σου να επιτρέπεται να ομολογήσεις μια αδυναμία".

Και σ'άλλη περίπτωση γράφει ο αγωνιστής για τον αντίπαλο: "Δεν θα τον νικήσωμεν βέβαια στρατιωτικά, διότι αυτό είναι αδύνατον. Θα τον συντρίψωμεν όμως πολιτικά και θα τον καταστήσωμεν ένα τέρας αδικίας τόσοσόν απαίσιον, ώστε να εξαγερθούν οι συνειδήσεις των φίλων μας και να ζητήσουν τη

συντριβήν του τέρατος. Δεν είναι δυνατόν να κατισχύσει η αδικία".

Αγωνιστή της Λευτεριάς, του Καλού και του Θραΐου, ηρώα Κυριάκο Μάτση, λιθάσμα της λεβεντιάς. Ανεβήκαμε σήμερα στο Παλαιχώρι, για να καταθέσουμε σε σένα τα ευχαριστήριά μας. Γιατί εσύ πάντα για μας δούλευες, πάντα για μας νοιαζόσουν, πάντα για μας υπέφερες. Έτσι απλά, χωρίς αντάλλαγμα, σαν γνήσιο παιδί μιας Κύπρου π' αγωνιζόταν κι ακόμα αγωνίζεται να βρει το δίκιο της. Ο δικός σου ο αγώνας δεν τέλειωσε. Τον συνεχίζουμε ακόμα σήμερα στα διεθνή βήματα και μέσα στο ευρύτερο σκηνικό των συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Όσα όμως έγγραψες τις κρύες νύχτες του χειμώνα μέσα στα στενά κρησφύγετα της Μάνας Γης, όσα διαμνηούσες στους συναγωνιστές κι όσα δίδαξες με την όλη ζωή και το θάνατό σου είναι για μας δρομοδείχτες κι ευαγγέλια.

Με τούτα θα πορευτούμε, με τούτα θ' αντισταθούμε, με τούτα θα επιβιώσουμε σ' αυτά τα χώματα που ανήκουν, όπως το 'γραψες, σε όσους τα ποτίζουν με τον ιδρώτα τους και σε κανέναν άλλο.

14 Νοεμβρίου, 1990.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ

(Υ.Π.129/73)
ΑΠ/ΕΚ